

Тетяна В. Гринько¹, Тетяна З. Гвініашвілі²,
Владлена А. Загинайло³, Руслан В. Романов⁴

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЗМІНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

В статті проведено аналіз еволюції розвитку підприємницької діяльності, зокрема, в контексті тенденцій цифровізації економіки. На підставі аналізу різних етапів розвитку та форм підприємництва, розкрито сутність змін та визначено особливості, що супроводжують кожний окремий етап розвитку сфери підприємницької діяльності. Досліджено характер впливу процесів цифровізації на розвиток підприємницької діяльності, висвітлено ключові напрямки цифрової трансформації підприємств, а також сучасні виклики та можливості для успіху у цифровізації сучасних бізнес-структур.

Ключові слова: підприємництво, підприємницька діяльність, форми підприємництва, цифровізація, цифрові платформи.

Рис.1. Табл. 3. Літ.12.

DOI: 10.32752/1993-6788-2023-1-269-40-48

Tetiana V. Grynko, Tetiana Z. Hviniasvili,
Vladlena A. Zahinaylo, Ruslan V. Romanov

EVOLUTION OF BUSINESS ACTIVITY: CHANGES AND TRENDS

The article analyzes the evolution of the development of entrepreneurial activity, in particular, in the context of trends in digitalization of the economy. Based on the analysis of various stages of development and forms of entrepreneurship, the essence of changes is revealed and features accompanying each separate stage of development of the sphere of entrepreneurial activity are determined. The nature of the impact of digitization processes on the development of entrepreneurial activity has been studied, the key directions of digitization of enterprises, as well as modern challenges and opportunities for success in the digital transformation of modern business structures, have been highlighted.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurial activity, forms of entrepreneurship, digitalization, digital platforms.

Peer-reviewed, approved and placed: 12.11.2023.

Постановка проблеми. Сфера підприємництва, як важливий механізм економічного розвитку, невпинно пристосовується до вимог сучасності. Упродовж останніх десятиліть сфера підприємництва переживала істотні трансформації під впливом технологічного прогресу, що виявився визначальним фактором у формуванні нових структур та напрямків підприємницької діяльності. Сучасні підприємці стикаються з рядом викликів, і від їхньої здатності адаптуватися до цих змін залежить успіх підприємницької діяльності. Від традиційних бізнес-моделей до інноваційних стратегій, підприємництво рухається вперед, керуючись не тільки економічними законами, але й вимогами розвитку технологій. Таким чином, дослідження еволюції підприємництва стає невід'ємною частиною розуміння

¹ Oles Honchar Dnipro National University. Ukraine.

² Oles Honchar Dnipro National University. Ukraine.

³ Oles Honchar Dnipro National University. Ukraine.

⁴ Oles Honchar Dnipro National University. Ukraine.

сучасної економічної динаміки та формування стратегій для майбутнього успіху.

В контексті сучасного світу, особливо під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, спостерігається динамічна трансформація у визначенні стратегії успішної підприємницької діяльності. Особливо, в умовах воєнного стану, наголос ставиться на здатність підприємства ефективно функціонувати в онлайн-режимі. Це відкриває нові можливості, але водночас перед підприємцями постає завдання адаптації до турбулентного, мінливого зовнішнього середовища та формування нових, ефективних стратегій розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останні дослідження та публікації в галузі розвитку підприємницької діяльності зосереджуються на низці ключових аспектів, які визначають його сутність та ефективність функціонування. Зокрема, в праці В. Занори "Розвиток підприємства: сутність, форми, види" визначено необхідність розгляду розвитку підприємств в умовах невизначеності, ризику та впливу євроінтеграційних та цифровізаційних процесів. Автор визначає розвиток як атрибут діяльності підприємства, відзначаючи перехід від концепції "розвиток – функціонування" до підходу, що передбачає розвиток заради розвитку [6].

Дослідження Т. Вецко "Сталий розвиток підприємства: проблеми та перспективи" акцентує увагу на понятті сталого розвитку підприємства та визначає його складові – економічну, соціальну та екологічну. Автор наголошує на тому, що впровадження програм сталого розвитку на підприємствах сприяє отриманню додаткових переваг щодо фінансової стійкості, конкурентоспроможності та соціального розвитку [3].

Науковці Н. Скопенко та О. Когут у статті "Теоретичні та практичні аспекти забезпечення стійкого розвитку підприємств в сучасних умовах" досліджують теоретичні та практичні аспекти забезпечення стійкого розвитку підприємств. Вони визначають категорію "стійкість розвитку підприємства" та вказують на зміну якісного стану підприємства з метою підвищення стійкості в сучасних нестабільних умовах [10].

Ці дослідження надають комплексний погляд на сучасні аспекти розвитку підприємництва, враховуючи як економічні, соціальні, так і екологічні вимоги та виклики. Аналіз таких робіт дозволяє уточнити існуючі концепції та виявити перспективи подальших досліджень в цьому напрямку.

Останні дослідження та публікації у сфері підприємництва вказують на кілька визначальних трендів, які формують його еволюцію. Першим із них є цифрова трансформація, яка робить свій внесок у всі аспекти бізнесу. Підприємства все більше впроваджують цифрові технології для залучення клієнтів, оптимізації процесів та створення нових можливостей, таких як електронна комерція та використання Big Data.

Другий ключовий тренд – сталий розвиток, що наразі є стратегічним пріоритетом для підприємств. Відданість економічній, соціальній та екологічній стійкості стає основою конкурентоспроможності та забезпечує підприємствам стабільність у сучасному світі. Додатково, тренди гнучкості та адаптивності, а також спрощення бізнес-процесів та автоматизації,

акцентують увагу на необхідності оперативної реакції на зміни та ефективного використання ресурсів.

Незважаючи на значний прогрес у дослідженні розвитку підприємств та взагалі сфери підприємництва, залишається низка невирішених аспектів, які вимагають уваги та подальшого дослідження. Один із таких аспектів – взаємодія технологічного прогресу та різноманітних форм підприємництва, зокрема його еволюція в контексті впливу цифрової трансформації.

Дослідження питань, пов'язаних із використанням новітніх технологій та їх впливом на різні галузі підприємництва, залишається актуальним та важливим завданням. Крім того, розвиток онлайн-бізнесу та використання цифрових платформ для підприємництва висувають ряд вимог, пов'язаних з конкуренцією, безпекою даних та забезпеченням адаптивності до мінливих умов ринку.

Особливу увагу слід приділити взаємозв'язку між підприємницьким середовищем та його спроможністю адаптуватися до викликів сталого розвитку. Необхідно визначити, які фактори сприяють або гальмують розвиток підприємництва у вимірах сталості, зокрема в економічному, соціальному та екологічному планах.

Додатково, інтеграція понять сталого розвитку та підприємництва викликає необхідність розгляду інструментів, які сприяють реалізації цих концепцій на практиці. Розуміння та вирішення цих питань є критичним для формулювання стратегій, що сприятимуть сталому та ефективному розвитку підприємств у сучасному бізнес-середовищі.

Метою статті є визначення сучасних тенденцій розвитку підприємництва на основі системного дослідження еволюції підприємництва з урахуванням трендів технологічного прогресу та цифрової трансформації суспільства.

Для досягнення поставленої мети та завдань в дослідженні використана комплексна методика, що включає кілька етапів та основоположних принципів, з метою забезпечення високого ступеня аналітичності та обґрунтованості результатів дослідження, охоплюючи різні аспекти еволюції підприємництва в умовах сучасних технологічних та економічних викликів:

1. Літературний аналіз включає ретельний огляд літературних джерел, наукових публікацій та досліджень, спрямованих на вивчення еволюції підприємництва та його взаємодії з технологічними та цифровими трансформаціями.

2. Аналіз ключових тенденцій у підприємстві, зокрема у сфері цифрової трансформації та використання інформаційно-комунікаційних технологій. Цей етап передбачає визначення основних параметрів, що формують напрямки розвитку підприємництва останні роки.

3. Дослідження аспектів сталого розвитку, що спрямовано на аналіз взаємодії між підприємництвом та концепцією сталого розвитку. Визначення впливу бізнес-процесів на економічний, соціальний та екологічний аспекти є важливою складовою дослідження.

Отже, ретельний аналіз літературних джерел, систематизація ключових тенденцій та дослідження особливостей сталого розвитку створюють надійну основу для встановлення взаємозв'язку між підприємницькою діяльністю та викликами сучасності.

Основні результати дослідження. Еволюція підприємницької діяльності відзначається рядом ключових етапів, які відображають її стан та розвиток в різні періоди історії [8]. Схематично процес еволюції підприємницької діяльності наведено на рис. 1.

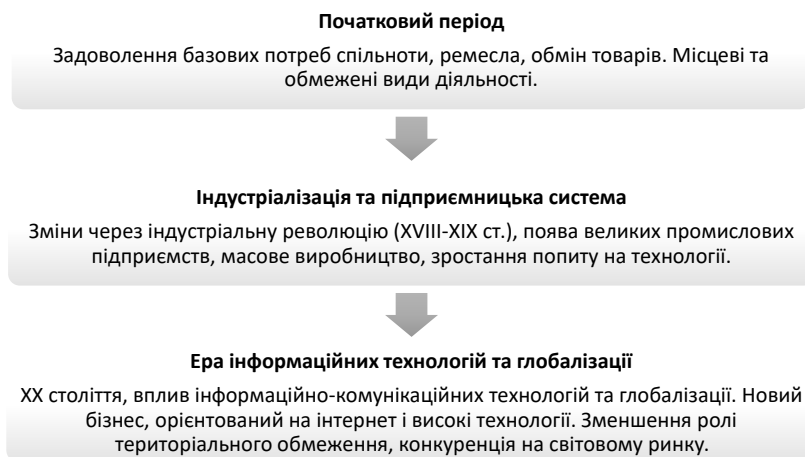

Рис. 1. Схема еволюції підприємницької діяльності, побудовано авторами на основі [8]

1. Початковий період формування підприємництва. На цьому етапі, що охоплює період від початку розвитку підприємництва до середньовіччя, основною метою було задоволення базових потреб спільноти. Підприємці цього періоду займалися переважно ремеслами та обміном товарів, а види підприємницької діяльності були територіально обмежені.

2. Епоха індустріалізації та формування підприємницької системи. З початком індустріальної революції в XVIII-XIX ст. сфера підприємництва зазнало кардинальних змін. З'явилися великі промислові підприємства, що спеціалізувалися на масовому виробництві. Цей етап визначався великим попитом на новітні технології та стрімким зростанням економіки.

3. Ера інформаційних технологій та глобалізації. З початком XX століття під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та глобалізації підприємництво знову зазнавало змін. Виникає новий тип бізнесу, орієнтований на інтернет та високотехнологічні рішення. Зменшується роль територіальних обмежень, а підприємства отримують можливість конкурувати на світовому ринку.

Кожен з цих етапів визначався своєрідною парадигмою підприємництва та відображав певний етап соціально-економічного розвитку суспільства. Сучасне підприємництво не упинено пов'язано зі стрімким розвитком технологій. Технологічні інновації, такі як штучний інтелект, Інтернет речей та блокчейн, стали не лише інструментами для оптимізації бізнес-процесів, а й ключовими каталізаторами новаторських моделей підприємництва.

Впровадження цих технологій дозволяє підприємствам підвищувати ефективність, зменшувати витрати та більш ефективно пристосовуватися до змін в ринкових умовах [1]. Так, динаміка обсягів роздрібних продажів засобами електронної комерції характеризується тенденцією до щорічного зростання (рис. 2). За останні кілька років обсяг роздрібних продажів засобами електронної комерції в глобальному масштабі стрімко зростає. За період з 2016 по 2022 рік відзначається вражаючим збільшенням від 1336 млн доларів США в 2016 році до 4280 млн доларів США в 2022 році. Це свідчить про те, що електронна комерція стає все більш популярною та важливою частиною сучасного бізнесу, а споживачі все більше вдаються до онлайн-покупок. Розділення ринку на сегменти B2C та B2B також демонструє цікаві тенденції (рис. 2). Сектор B2C відзначається стабільним зростанням обсягів від 2,63 трлн доларів США в 2016 році до 3,25 трлн доларів США в 2022 році. З іншого боку, сегмент B2B показує ще вражаючі зростання від 1,65 трлн доларів США в 2016 році до 6,84 трлн доларів США в 2022 році. Це свідчить про значний внесок електронної комерції в бізнес-середовище, де як споживачі, так і підприємці активно користуються цими технологіями.

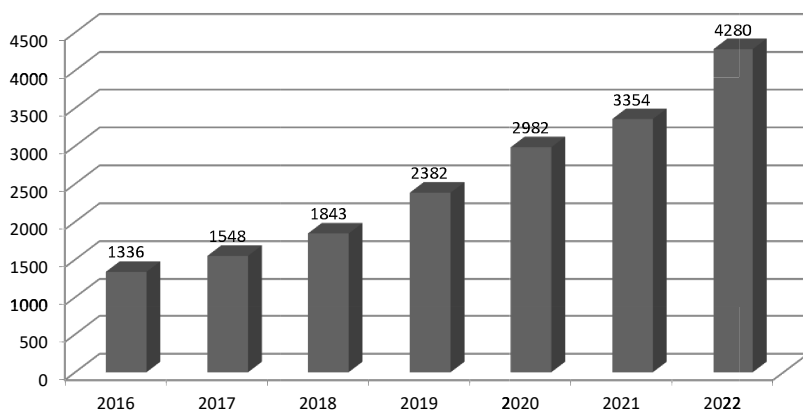

Рис. 2. Динаміка обсягів роздрібних продажів засобами електронної комерції в глобальному вимірі, млн дол. США, побудовано авторами на основі [11]

Сучасні форми підприємництва, зокрема інтернет-бізнес, стартапи та франчайзинг, надають підприємцям унікальні можливості, такі як глобальний доступ до ринків, швидкий запуск нових продуктів та інноваційний підхід до управління. Однак разом з перевагами приходять і нові загрози, такі як висока конкуренція, швидкі зміни в технологічному середовищі та необхідність постійного оновлення знань та навичок.

Отже, за сучасних умов технології стали ключовим фактором, що формує нові тенденції в бізнесі та визначає стратегічні напрямки підприємницької діяльності [2].

1. Цифрові інновації як каталізатор підприємницького розвитку. Введення цифрових технологій, таких як штучний інтелект, аналітика даних та автоматизація бізнес-процесів, розширює можливості підприємств у плані

оптимізації виробництва, прогнозування попиту та персоналізації продуктів. Це дозволяє підприємствам реагувати на зміни на ринку набагато ефективніше, підвищуючи їх конкурентоспроможність.

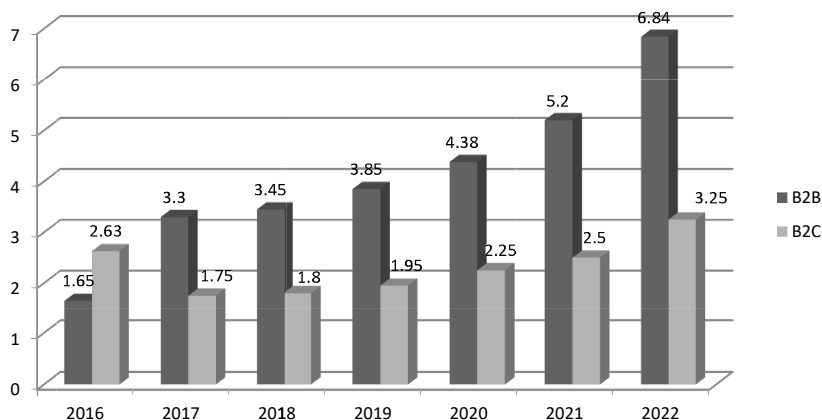

Рис. 3. Динаміка обсягу світового ринку електронної комерції в сегментах B2C та B2B, трлн дол. США, побудовано авторами на основі [11]

2. Електронна комерція та глобальна доступність. Зростання популярності електронної комерції та онлайн-платформ дозволяє підприємствам легко проникати на світові ринки. Віртуальні маркетплейси стають мостами між підприємствами та споживачами, забезпечуючи глобальну доступність та розширюючи цільову аудиторію. Але цифрові платформи характеризуються великою кількістю економічних суб'єктів, які прямо взаємодіють між собою та платформами, що одночасно ускладнює ринкові відносини та може зумовити цінові спотворення внаслідок максимізації кількості операцій у середовищі цифрової платформи. У таких випадках виникає необхідність не лише у внутрішньому саморегулюванні конкурентної політики, а й зовнішнього втручання з боку органів влади у вигляді реалізації заходів, механізмів, проектів та ініціатив щодо регулювання життєдіяльності цифрових екосистем.

3. Інноваційні бізнес-моделі та стартап-екосистема. Технологічні зміни також породжують нові бізнес-моделі та сприяють формуванню стартап-екосистем. Сучасні підприємці відкривають для себе можливості в сферах інновацій, які можуть включати в себе зокрема блокчейн, Інтернет речей, технології розширеної реальності тощо.

4. Виклики та потенційні ризики технологічних трансформацій. Однак, разом із позитивним впливом, технологічні зміни несуть в собі й нові загрози. Кібербезпека, конфіденційність даних та соціокультурні аспекти використання новітніх технологій стають об'єктом уваги та дослідження, з метою забезпечення адекватної реакції на виклики та ризики технологічних трансформацій [2].

Таким чином, технологічні трансформації для сучасної сфери підприємницької діяльності визначають ключові особливості її розвитку, що, в свою чергу, є основою формування стратегії розвитку сучасних бізнес-структур.

Розвиток підприємництва є невід'ємною частиною економічного прогресу, особливо в контексті мінливого світу. Сучасні підприємства стикаються з різноманітними викликами та можливостями, зокрема вибором оптимальної форми підприємництва. У цьому контексті, аналіз переваг та недоліків різних форм підприємництва стає важливим етапом стратегічного планування та прийняття управлінських рішень.

Таблиця 1. Аналіз переваг та недоліків сучасних форм підприємництва, побудовано авторами на основі [7; 9]

Форма підприємництва	Переваги	Недоліки
Електронна комерція	Широкий ринок та доступ до споживачів. Зменшення витрат на реальні приміщення.	Зростання конкуренції. Проблеми з кібербезпекою.
Спільна економіка	Загальне використання ресурсів. Ділова спільнота може зменшити витрати та збільшити доступність послуг.	Недостатня регулювання. Питання соціальної відповідальності.
Стартапи та інновації	Інновації та творчий потенціал. Можливість внесення змін у бізнес середовище.	Великі фінансові ризики. Високий рівень невдач для молодих компаній.
Онлайн-підприємництво	Гнучкість та швидкий доступ до ринку. Можливість ефективного управління у віртуальному середовищі.	Обмежений обсяг бізнесу. Труднощі в розвитку та конкуренція на онлайн-платформах.

Аналіз переваг та недоліків сучасних форм підприємництва свідчить про різноманітність викликів, з якими стикаються підприємства в різних секторах. Важливо брати до уваги ці аспекти при формуванні стратегій розвитку. Однак, з негативами пов'язані і нові можливості для вирішення проблем та підвищення ефективності підприємницької діяльності. Розвиток сучасного бізнесу потребує балансу між інноваціями та системою стратегічного управління з метою досягнення успіху в умовах постійних змін на ринку. Новий період формуватиметься під впливом низки тенденцій, які вже простежуються та впливають на стратегічні рішення підприємців.

Таким чином, сьогодні з настанням епохи цифрових технологій змінився не лише спосіб функціонування економіки країни та бізнес-структур, а й спосіб життя суспільства в цілому, вплинувши взагалі на уявлення про клієнтів

та споживачів. Сьогодні модель споживання товарів або послуг відрізняється від того, що було двадцять років тому. Люди стали активними учасниками мікроекономічних процесів не лише завдяки традиційній ринковій силі споживачів, а й почали відігравати нові ролі, зокрема поширювати інформацію, створювати контент тощо. Іншими словами, вони виступають як активні учасники ринкових відносин, відмовляючись від застарілих уявлень про споживача як лише пасивного отримувача товарів.

Отже, зацікавленість у цифровізації економіки та управління безперервно зростає, і багато представників наукової та бізнес-спільноти пропонують інноваційні рішення та методологічні підходи для адаптації робочих процесів до нових умов. Виникає необхідність перегляду усього робочого циклу: від цифровізації бізнес-процесів та переходу до платформених рішень до впровадження штучного інтелекту та інших ініціатив. Ці зміни сприятимуть розвитку навіть у складних кризових умовах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами дослідження визначено вплив технологічних та цифрових трансформацій на процес еволюції розвитку підприємництва. Визначено, що зазначені трансформації формують нові реалії для сучасного бізнесу, вимагаючи від підприємств зміни стратегії розвитку та бізнес-моделі. За таких обставин, виникає необхідність не лише адаптації до нового середовища, а й активного використання цих технологій для формування більш стійких конкурентних переваг.

В роботі визначено переваги та недоліки сучасних форм підприємництва. Так, електронна комерція надає нові можливості доступу до широкого кола споживачів, але, в той же час, пов'язана зі значними загрозами відносно безпеки. Спільна економіка сприяє забезпеченню ефективного використання ресурсів, але її успіх залежить від ефективного регулювання. Стартапи та інноваційні підприємства сьогодні виступають драйверами творчого потенціалу та креативності, але ризики при цьому є значними. Онлайн-підприємництво надає гнучкість, але також має свої обмеження. В рамках дослідження впливу цифровізації на розвиток підприємницької діяльності встановлено, що цифрова трансформація має важливе значення для успішної та конкурентоспроможної діяльності сучасних бізнес-структур. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, електронної комерції, маркетплейсів та ін. завдяки максимальній кількості переваг, сьогодні зумовлює цифрову траєкторію розвитку підприємницької діяльності. Подальші наукові дослідження доцільно зосередити на оцінюванні поширення цифрових технологій у малому і середньому бізнесі.

1. Безпалый Р. В. Фінтех-інновації: передумови становлення та сучасні тенденції. Інвестиції: практика та досвід, 2021. № 2. С. 44-49.

2. Бужимська, К. О., & Желіховська, М. В. Сучасні тенденції та моделі розвитку підприємництва в умовах цифрової економіки. Підприємництво і торгівля, 2021. № 28. С.15-19.

3. Вецко Т.М. Сталий розвиток підприємства: проблеми та перспективи. Актуальні проблеми економіки та управління. 2019. № 13. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/153856/153431>

4. Гринько Т.В. Сутність, складові та особливості категорії «інноваційна активність підприємства». Інвестиції: практика та досвід, 2010. №8. С. 30-32.

5. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З. Формування системи конкурентоспроможності суб'єктів підприємництва в умовах цифровізації. Підприємництво: сучасні виклики, тренди та трансформації: колективна монографія / за заг. ред. Гринько Т.В. Вид-во: ФОП Біла К.О. 2023. С. 121-186.
6. Занора В. Розвиток підприємства: сутність, форми, види. Галицький економічний вісник, 2019. N 6(61). С. 69-78. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu
7. Ковальова О. М., Кірсанова В. В. Основні форми інтернет-торгівлі: особливості, переваги, недоліки. Економіка та держава, 2020. № 7. С. 85-92.
8. Луценко, М.В. Історичні передумови та особливості розвитку підприємництва. Науковий вісник Миколаївського національного аграрного університету, 2019. Вип. 2(14). Ч.2. С. 33-38.
9. Ляліна Н. С., Матвієнко-Біляєва Г.Л., Панчук А.С. Сучасний бізнес в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Інфраструктура ринку, 2021. Вип. 53. С. 43-50.
10. Скопенко Н. С., Когут О. О. Теоретичні та практичні аспекти забезпечення стійкого розвитку підприємств в сучасних умовах. Ефективна економіка. 2022. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9869>.
11. Coppola, D. Statistics and facts about global e-commerce. 2023. URL: <https://www.statista.com/topics/871/online-shopping/#dossier-chapter1>
12. Hviniasvili, T. Changing the paradigm of strategic enterprise management in a digital economy. Економічний простір, 2021. № 172. С. 23-28.

1. Bezpalii R. V. Fintekh-innovatsii: peredumovy stanovlennia ta suchasni tendentsii [Fintech innovations: prerequisites for development and modern trends]. Investysii: praktyka ta dosvid, 2021. № 2. P. 44-49.
2. Buzhymyska, K. O., & Zhelikhovska, M. V. Suchasni tendentsii ta modeli rozvytku pidpriemnytstva v umovakh tsyfrovoy ekonomiky [Modern trends and models of entrepreneurship development in the digital economy]. Pidpriemnytstvo i torhivlia, 2021. № 28. P.15-19.
3. Vetsko T.M. Stalyi rozvytok pidpriemstva: problemy ta perspektyvy [Sustainable development of the enterprise: problems and prospects]. Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia. 2019. № 13. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/153856/153431>
4. Grynko T.V. Sutnist, skladovi ta osoblyvosti katehorii «innovatsiina aktyvnist pidpriemstva» [The essence, components and features of the "innovative activity of the enterprise" category]. Investysii: praktyka ta dosvid, 2010. №8. P. 30-32.
5. Grynko T.V., Hviniasvili T.Z. Formuvannia systemy konkurentospromozhnosti subiektiv pidpriemnytstva v umovakh tsyfrovizatsii [Formation of the system of competitiveness of business entities in conditions of digitalization]. Pidpriemnytstvo: suchasni vyklyky, trendy ta transformatsii: kolektyvna monohrafiia / za zah. red. Grynko T.V. Vyd-vo: Bila K.O. 2023. P. 121-186.
6. Zanova V. Rozvytok pidpriemstva: sutnist, formy, vydy [Enterprise development: essence, forms, types]. Halytskyi ekonomichnyi visnyk, 2019. N 6(61). С. 69-78.
7. Kovalova O. M., Kirsanova V. V. Osnovni formy internet-torhivli: osoblyvosti, perevahy, nedoliky [Main forms of Internet trade: features, advantages, disadvantages]. Ekonomika ta derzhava, 2020. № 7. P. 85-92.
8. Lutsenko, M.V. Istorychni peredumovy ta osoblyvosti rozvytku pidpriemnytstva [Historical prerequisites and features of the development of entrepreneurship]. Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho ahrarynogo universytetu, 2019. Issue. 2(14). Vol.2. P. 33-38.
9. Lialina N. S., Matvienko-Biliaeva H.L., Panchuk A.S. Suchasnyi biznes v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku [Modern business in Ukraine: problems and development prospects]. Infrastruktura rynku, 2021. Issue. 53. P. 43-50.
10. Skopenko N. S., Kohut O. O. Teoretychni ta praktychni aspekty zabezpechennia stiikoho rozvytku pidpriemstv v suchasnykh umovakh [heoretical and practical aspects of ensuring sustainable development of enterprises in modern conditions]. Efektyvna ekonomika. 2022. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9869>.
11. Coppola, D. Statistics and facts about global e-commerce. 2023. URL: <https://www.statista.com/topics/871/online-shopping/#dossier-chapter1>
12. Hviniasvili, T. Changing the paradigm of strategic enterprise management in a digital economy. Економічний простір, 2021. № 172. С. 23-28.